

Vērtīgs Satversmes tiesas lēmums

Spriedums mudina uzlabot cilvēktiesību situāciju Latvijā un sakārtot likumus

Iveta Buīķe 17.maijs 2016 07:00

Iepriekš esmu rakstījusi par trūkumiem un noziedzīgām izdarībām mūsu valstī, bet uzskatu par savu pienākumu arī atzīmēt notikumus, kuri norāda uz pozitīvām tendencēm Latvijas tieslietu sistēmā.

Jo ātrāk mēs visi sapratīsim, ka viss nav tikai balts vai melns, ka ir iestādes un cilvēki mūsu tieslietu sistēmā, kuras strādā valsts un cilvēku labā, jo labāk tas būs mūsu pašu un valsts attīstībai un nākotnei.

Latvijā viena no tiesību aizsardzības iestādēm ar nevainojamu reputāciju ir mūsu Satversmes tiesa (ST). Tā ar apsveicamu regularitāti pieņem lēmumus, kas stiprina cilvēktiesības un iespēju saņemt godīgu tiesu, neatkarīgi no tā, vai spriedums negatīvi skar Saeimu, Ministru kabinetu vai Latvijas Banku.

Šajā attīstībā iekļaujas arī ļoti iepriecinošais ST 2016. gada 29. aprīļa lēmums „Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Šī lieta un spriedums piesaistīja manu uzmanību ar to, ka, izrādās, Latvijas Republikas Kriminālprocesa likumā joprojām ir spēkā panti, kuri palikuši nemainīgi kopš 1961.gada, pārņemti no LPSR Kriminālprocesa kodeksa. Tātad likums joprojām vismaz daļēji darbojas «labākajās» PSRS likumu tradīcijās, kas nav pieņemams Eiropas Savienības dalībvalstī, kura ir nostājusies uz demokrātiskas valsts ceļa.

Šis spriedums ir vērtējams kā būtisks solis, kas uzlabo cilvēktiesību garantijas kriminālprocesā. Īsi izskaidrot šā lēmuma būtību var tā: līdz šim par lietas atkārtotu izskatīšanu gadījumā, kur tiesas spriedums ir stājies spēkā, bet ir atklājušies jauni fakti, kuri norāda, ka persona, iespējams, notiesāta nepamatoti, varēja lemt tā pati prokuratūra vai pat tas pats prokurors, kurš uzturēja apsūdzību. Satversmes tiesa atzina, ka šis Kriminālprocesa likuma pants neatbilst Satversmei un nenodrošina indivīda tiesības uz taisnīgu tiesu, un tādēļ ir izmaināms.

Tas ir ļoti apsveicami, ka Satversmes tiesa lēma par labu plašākām un aptverošākām cilvēktiesībām. Īpaši jāatzīmē, ka tiesas lēmums satur norādes likumdevējam, ka attiecīgo Kriminālprocesa likuma pantu ir iespējams izmainīt tā, lai ne tikai par lietas atkārtotu izskatīšanu lemtu cita prokuratūra, bet ka prokuratūras lēmumam ir paredzēta arī tiesas pārraudzība, kā tas ir, piemēram, Lietuvā un Norvēģijā. Te Saeimai paveras iespējas nodrošināt cilvēktiesību aizstāvību Latvijā vismaz tādā pašā līmenī kā Lietuvā, un esmu pārliecināta, ka Saeimas Juridiskā komisija noteikti šo iespēju izmantos.

Šī Satversmes tiesas nozīmīgā lēmuma tapšanā liels nopelns ir zvērinātu advokātu birojam „Cobalt”, kurš pārstāvēja sūdzības iesniedzēju šajā lietā. Tāpēc uz sarunu lūdzu biroja vecāko **juristu Edgaru Pastaru**.

Kas jūsu biroju mudināja uzņemties aizstāvību šajā lietā?

Kriminālprocess Latvijā ir pietiekami moderns, bet ir divas nianšes, kas mūs pamudināja uzņemties šo lietu. Pirmkārt, līdzsvars starp aizstāvību un apsūdzību joprojām ir vairāk par labu apsūdzībai. Šis spriedums dod savu artavu, lai vismaz nedaudz līdzsvaru nosvērtu par labu personai. Otrkārt, jau gadu gadiem prokuratūra tiek sargāta no tās lēmumu kontroles tiesās ārpus pašas krimināllietas iztiesāšanas tiesā pēc būtības, jautājumā par jaunatklātiem apstākļiem. Manuprāt, ja tiesa ir notiesājusi, tad tiesai būtu jābūt iespējai pašai lemt par to, vai spriedums pārskatāms pēc jaunatklātiem apstākļiem, nesaglabājot prokurora ziņā vienīgo patiesību. Tā nav neuzticēšanās prokuratūrai

principā, bet gan normāls interešu līdzsvars, ja runājam par kriminālsodu politiku. Saprātīgu risinājumu var panākt un uz to ir mudinājusi arī Satversmes tiesa.

Ko, jūsuprāt, iegūs Latvijas sabiedrība ar šajā lēmumā paredzētajām izmaiņām Kriminālprocesa likumā?

Šis Satversmes tiesas spriedums vērtējams kā būtisks solis, lai uzlabotu cilvēktiesību garantijas kriminālprocesā. Spēkā stājušos spriedumu nodibināto attiecību stabilitāte tiesību sistēmā tiek vērtēta kā būtiska, tāpēc jebkāda izspriesto lietu atkārtota vērtēšana vienmēr ir izņēmuma gadījums. Pārsvārā citu valstu tiesu praksē aktuāls ir bijis jautājums, ka vēlāk personai vēlas inkriminēt smagāku noziegumu nekā tas, par kuru persona notiesāta. Tāpēc tiesu praksē bieži lasām, ka spēkā stājušos spriedumu pārskatīšana nav vēlama ļoti atvieglotā kārtībā.

Šajā lietā ir otrādi - notiesātā persona vēlas, lai viņas lieta tiktu pārskatīta viņai par labu, jo ir atklājušies jauni pierādījumi. Ir svarīgi, lai persona saņemtu taisnīgu un pieejamu procesu gadījumā, ja ir pamats domāt, ka viņa, iespējams, notiesāta nepamatoti, jo atklājušies jauni fakti, kas prasa izvērtēšanu. Neitrāls un objektīvs prokurors un pieeja tiesai, lai tā pārliecinātos, ka prokuratūra pienākumus veikusi pienācīgi, ir vēstījums, ko šajā lietā ir paudusi Satversmes tiesa.

Satversmes tiesa savu spriedumu ir izteikusi. Tagad lieta ir likumdevēja rokās. Kas, pēc jūsu domām, būtu jāievēro šā likumpanta izmaiņu sagatavošanā, lai visā pilnībā izmantotu Satversmes tiesas lēmumā sniegtās atziņas un iespējas paplašinātai cilvēktiesību aizstāvībai?

Es ceru, ka Tieslietu ministrija, kas pauda ļoti saprātīgu pozīciju procesa laikā Satversmes tiesā, sagatavos un spēs lielam skaitam skeptiķu, kuru viedoklis Satversmes tiesas lietā netiek ņemts vērā, pamatot abu divu grozījumu nepieciešamību - pieeju tiesai vismaz minimālā līmenī un prokurora neitralitāti. Tiesa ir akcentējusi abas problēmas, un ceru, ka grozījumi neaprobežosies tikai ar vienu jautājumu - prokurora neitralitāti. Jāņem vērā, ka šajā lietā Satversmes tiesa deva valstij lielisku iespēju novērst potenciālu zaudējumu Eiropas Cilvēktiesību tiesā, proti, personas pirmajā instancē attaisnotas, pēc vairāk nekā 10 gadiem apelācijas instancē notiesātas, atklājušies jauni fakti, bet prokuratūra, nenodrošinot pietiekamu objektivitāti (tai skaitā likuma normu dēļ), nav uz tiesu virzījusi atzinumu par lietas jaunu izskatīšanu, lai tiesa izlemtu - sākt pārskatīšanu vai tomēr nē. Es ļoti ceru, ka likumdevējs uz šo lietu paskatīsies pēc būtības, nevis formāli un domājot, ka vecai lietai jāguļ tālā plauktā, jo iesniedzēji pēc uzvarēta procesa Satversmes tiesā turpinās meklēt taisnīgumu.

Pievienojos Edgara Pastara cerībām, ka Tieslietu ministrija un vēlāk mūsu likumdevējs - Saeima - labos šo Kriminālprocesa likuma normu atbilstoši labākajām Eiropas valstu likumdošanas praksēm, nevis veiks tikai likuma „kosmētisku remontu”. Tas cilvēktiesību latīņu Latvijā pacels daudz augstāk un ļaus vēl vairāk samazināt zaudēto lietu skaitu Eiropas Cilvēktiesību Tiesā.

Autore ir žurnāliste